

Η Αθήνα των πολυκατοικιών

Τάσης Παπαϊωάννου - 19/11/2021

Στις μέρες μας μια νέα ανάγκη προβάλλει επιτακτική. Η ανακαίνιση των παλαιών πολυκατοικιών, καθώς τα γερασμένα κελύφη χρειάζονται επισκευές, εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων ή ενίσχυση του φέροντος οργανισμού τους. Την ίδια στιγμή, καλούνται πλέον να στεγάσουν έναν διαφορετικό τρόπο ζωής απ' αυτόν που εγκαθίδρυσε το στερεότυπο της αντιπαροχής.

Η Αθήνα είναι ίσως από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα πόλης στον διεθνή χώρο, της οποίας σε ελάχιστο χρονικό διάστημα άλλαξε τόσο δραματικά η μορφή. Η εξάπλωσή της ήταν εκρηκτική και σαν πλημμυρίδα σάρωσε όλο το Λεκανοπέδιο, σκαρφαλώνοντας απειλητικά στα βουνά που την περιβάλλουν. Η Αθήνα έχει χτιστεί πολύ περισσότερο απ' όσο άντεχε ο τόπος. Ξεχείλισε καλύπτοντας ποτάμια, ρέματα, λόφους, ενώ προεκτάθηκε ακόμη και μέσα στη θάλασσα. Μια συνεχής πυκνοδομημένη αστική μάζα σκέπασε μια για πάντα την άλλοτε πανέμορφη αττική γη.

Η μικρή πόλη με τα νεοκλασικά σπίτια και τα περίτεχνα δημόσια κτίρια του 19ου αιώνα μετατράπηκε ταχύτατα στη μεγαλούπολη όπου κατοικούμε σήμερα. Εδώ στοιβάχτηκε στην κυριολεξία ο μισός πληθυσμός

της χώρας που εγκατέλειψε τα χωριά της υπαίθρου, αλλά και χιλιάδες πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία.

Η αντιπαροχή και η άναρχη δόμηση των ιδιωτικών πολεοδομήσεων γκρέμισαν τα παλιά αθηναϊκά σπίτια, και στη θέση τους ύψωσαν πολυώροφες εργολαβικές πολυκατοικίες, μην αφήνοντας σπιθαμή άχτιστης γης, το παραμικρό τετραγωνικό ανεκμετάλλευτο. Κι όσα γλίτωσαν την κατεδάφιση, στέκουν έκτοτε σαν μελαγχολικές υψίδες μνήμης μιας άλλης εποχής μέσα στον σύγχρονο αστικό ιστό, να θυμίζουν το παρελθόν που ξέφτισε τόσο γρήγορα.

Η πόλη ψήλωσε, ο ορίζοντας χάθηκε, οι βουνοκορφές ολόγυρα δεν φαίνονται πια, το φως λιγότεψε. Ο ήσυχος δρόμος όπου έπαιζαν τα παιδιά έγινε πάρκινγκ. Οι ακάλυπτοι των πολυκατοικιών μικροί, ακανόνιστοι, προέκυπταν αποσπασματικά όπως όπως, ως άχρηστο υπόλοιπο, δίχως συνολικό σχεδιασμό και μέριμνα γι' αυτούς τους σημαντικούς υπαίθριους χώρους της πόλης.

Κι από δίπλα οι στενόμακροι φωταγωγοί, ανήλιαγοι και βρομεροί «εξαεριστήρες» της πυκνής κτιριακής μάζας. Μικρά βλέπεις τα οικοδομικά τετράγωνα, στενά τα οικόπεδα, το ίδιο και οι δρόμοι που μετατράπηκαν σε αστικές χαράδρες κατατέμνοντας την ισοπαχή μάζα του χτισμένου. Ωρες ώρες θαρρείς πως διανοίχτηκαν εκ των υστέρων, σκάβοντας μέσα στο πυκνοδομημένο μπετόν που υπήρχε εκεί από πάντα.

Το μικρό σπίτι που έβγαине στη δροσερή αυλή ανασηκώθηκε και έγινε διαμέρισμα-κουτί σε κάποιον όροφο και στην καλύτερη περίπτωση ρετιρέ. Η αυλή μετακόμισε στο στενό μπαλκόνι και οι γλάστρες πέταξαν κι αυτές ψηλά και κρέμονται στον αέρα από κάποιο κιγκλίδωμα. Πολύχρωμες τέντες ανοιγοκλείνουν σαν βλέφαρα, αποφεύγοντας τις ενοχλητικές ακτίνες του ήλιου, παρέχοντας λίγη σκιά στα διαμερίσματα τους καλοκαιρινούς μήνες.

Ζούμε ο ένας πάνω από τον άλλο σε πανομοιότυπα επάλληλα «ράφια», και το μόνο που διαφέρει είναι ο αριθμός του ορόφου στον οποίο κατοικούμε. Οι γειτονιές άλλαξαν, οι άνθρωποι δεν γνωρίζονται πια μεταξύ τους, η καθημέρα χάθηκε. Η πόλη δεν άλλαξε μόνο ως χτισμένο περιβάλλον, αλλά και ως κοινωνική συγκρότηση, ως συλλογική οντότητα. Απέκτησε κοντολογίς άλλο σώμα, άλλο πρόσωπο.

Κι όμως η Αθήνα παραμένει μια πόλη ζωντανή. Δεν έχασε την ανθρωπιά της, δεν νέκρωσε, συνέχισε παρ' όλες τις συγκλονιστικές αλλαγές και τα προβλήματά της να διαφέρει από πολλές δυτικοευρωπαϊκές και κυρίως αμερικανικές πόλεις, όπου ολόκληρες περιοχές τους ερημώνουν επικίνδυνα το βράδυ κι άλλες στέκουν απομονωμένες ως περιχαρακωμένες μοναχικές υπνουπόλεις.

Η μείξη των λειτουργιών ήταν η σανίδα σωτηρίας της. Στα ισόγεια των πολυκατοικιών βρίσκεις ακόμη το μικρό ψλικάτζίδικο, λίγο πιο κάτω το φαρμακείο, το μανάβικο, το παντοπωλείο ή το καφενείο στη γωνία. Έτσι η κατοικία μπλέκεται με τις υπόλοιπες χρήσεις, κρατώντας κάτι από το παρελθόν της παλιάς γειτονιάς. Αυτή η σταδιακή ανακατασκευή, σπίτι το σπίτι, οικόπεδο το οικόπεδο, βοήθησε σε μεγάλο βαθμό να μη διαταραχτεί ο κοινωνικός ιστός της πόλης, να αποφευχθούν οι κραυγαλέοι ταξικοί αποκλεισμοί και οι δημιουργίες περιοχών-γκέτο. Σαν αυτός ο εκ των κάτω μετασχηματισμός της να λειτούργησε ως φυσιολογική οργανική εξελικτική διαδικασία, δίχως βίαιες ανατροπές.

Στις μέρες μας μια νέα ανάγκη προβάλλει επιτακτική. Η ανακαίνιση των παλαιών πολυκατοικιών, καθώς τα γερασμένα κελύφη χρειάζονται επισκευές, εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων ή ενίσχυση σε άλλες περιπτώσεις του φέροντος οργανισμού τους. Την ίδια στιγμή, καλούνται πλέον να στεγάσουν έναν διαφορετικό τρόπο ζωής απ' αυτόν που εγκαθίδρυσε το στερεότυπο της αντιπαροχής. Η νέα γενιά έρχεται να κατοικήσει ξανά στα κτίρια που έχτισαν οι εργολάβοι των δεκαετιών του '60 και του '70, πριν τους προλάβει το airbnb που αποδιώχνει τους κατοίκους της πόλης.

Ο κατακερματισμός των χώρων με τη δημιουργία δωματίων, που στην πιάτσα της εποχής έδιναν το μέτρο χαρακτηρίζοντας το διαμέρισμα ως δυάρι ή τριάρι, τώρα αναδιαμορφώνεται. Οι νέοι κάτοικοι ζητούν μεγαλύτερους και ενιαίους χώρους, πιο φωτεινούς, που να ανοίγονται προς την πόλη. Μια καινούρια συνθήκη αναδύεται για την πόλη, την οποία καλούνται να υπηρετήσουν οι αρχιτέκτονες. Για «να κατοικήσουμε ξανά τα άδεια κοχύλια», όπως έλεγε ο φίλος αρχιτέκτονας Κυριάκος Κρόκος.

Η πόλη σιγά σιγά μεταμορφώνεται και πάλι. Εσωτερικά αυτή τη φορά. Είναι μια αρχιτεκτονική μέσα στην αρχιτεκτονική. Το αδιάφορο και εχθρικό κάποιες φορές περιβάλλον της εργολαβικής πολυκατοικίας μπορεί

και πρέπει να αλλάξει φυσιογνωμία, να μετατραπεί επιτέλους σε «δοχείο ζωής». Όχι αλλάζοντας απλώς ως προς την αισθητική του ή τον εξωτερικό χρωματισμό του, αλλά να ανανεωθεί συνολικά η δομή του με σκοπό να υπηρετήσει τις σύγχρονες ανάγκες των νέων κατοίκων του.

Η πόλη συνεχίζει και θα συνεχίσει να ζει ως ζωντανός οργανισμός μέσα στο πέρασμα του χρόνου, αποτυπώνοντας πάνω στο χτισμένο περιβάλλον της τον σύγχρονο πολιτισμό μας. Σαν να βλέπεις, δηλαδή, πάνω στις όψεις, αλλά και μέσα στους χώρους των κτιρίων της, να καθρεφτίζεται κάθε φορά το πρόσωπό μας.

*Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 28.02.2020